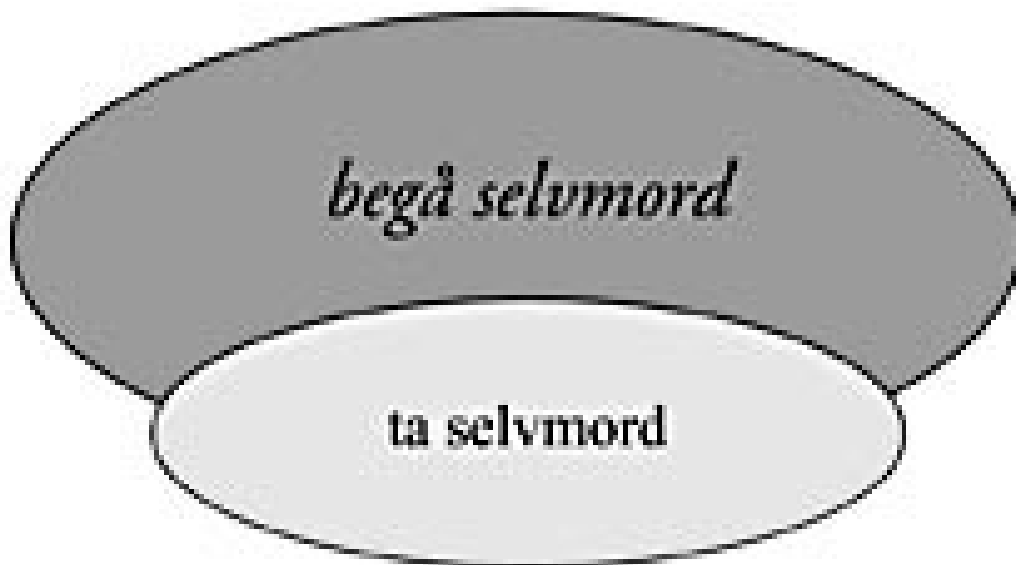

Å begå, gjøre eller ta selvmord – språknorm i endring

SPRÅKSPALTEN

ERLEND HEM

Oslo



Ordet *selvmord* er i norsk overtatt fra tysk *Selbstmord*. På tysk heter det *Selbstmord begehen*, på norsk blir det *begå selvmord*. Det er den opprinnelige uttrykksformen. I medisinsk språkbruk brukes ofte *suicid* eller *suicidium*, som stammer fra latin *sui* = selv og *caedere* = drepe. Også her brukes tradisjonelt *begå suicid*.

I de siste årene har det skjedd en forandring. Uttrykksformen *ta selvmord* er kommet i vanlig bruk, særlig blant yngre mennesker. Her er verbet *ta* trolig overført fra uttrykket *ta livet sitt*. Fagnemnda i Norsk språkråd vurderte denne uttrykksformen i 1996, men vendte tommelen ned i første omgang: Den tilrådte at uttrykkene *begå selvmord*, *gjøre selvmord* eller *ta sitt eget liv* burde brukes i stedet for *ta selvmord* (1). Likevel er det sannsynligvis bare et tidsspørsmål før uttrykksmåten *ta selvmord* blir offisielt akseptert. Det kan virke provoserende at en språkfeil blir akseptert som korrekt språk, men slik går ofte språkutviklingen i Norge: Når nye uttrykksmåter blir svært utbredt, blir normen justert.

Hva er forklaringen på at *begå* er på retur i norsk? Når mange i dag bytter ut *begå* med et annet verb, er det trolig fordi *begå* føles litt gammeldags. Tradisjonelt heter det *begå* et innbrudd, en dumhet, en feil og en forbrytelse. I dag sier mange kanskje heller *gjøre* et innbrudd og *gjøre* en feil. Uttrykket *gjøre* selvmord er analogt med nynorsk, *gjere sjølvord*. Vi har også ord som ”ugjerning”, ”gjerningsmann” og faste uttrykk som ”tatt på fersk gjerning”. Dette kan også, i hvert fall i teorien, ha bidratt til å styrke bruk av *gjøre* i slike forbindelser.

Falk & Torp konstaterte for om lag hundre år siden at ”Begaa bruges nu kun om urigtige handlinger”. Også den gang hadde det altså skjedd en språklig forandring. De opplyste at i eldre tid kunne *begå* også brukes i positiv eller nøytral betydning: ”tidligere sagdes ogsaa begaa en fest” (2). Det likner for øvrig litt på en ordbruk som fremdeles lever, nemlig når man spøkende eller ironisk omtaler en prestasjon, f.eks. at man har ”begått en roman” (3).

Begå betyr *gjøre seg skyldig i*, derfor *begår* man en synd, en ugjerning og en forbrytelse. Denne sammenhengen mellom ”synd” og ”skyld” og ordet ”begå” spiller kanskje ikke noen rolle for folk flest i dag. Likevel er det et slående poeng her. Dersom *begå* ikke lenger brukes om ”urigtige handlinger”, gjør det at handlingen språklig sett mister sin sterke verdiladning. Det høres antakelig bedre ut å *gjøre* en feil enn å *begå* en feil. Det har vært spekulert i om debatten rundt aktiv dødshjelp og retten til å dø har medført at holdningen til selvmord i samfunnet er blitt mindre negativt ladet (4). Selvmord er kanskje ikke lenger så sterkt forbundet med skam og skyld som tidligere. Dersom dette er riktig, faller den samfunnsmessige og språklige endringen sammen i tid: handlingen avtabuiseres og språkbruken endres. Utviklingen skjer altså samtidig, men skjer dette uavhengig av hverandre? En person som sier *ta* eller *gjøre* selvmord har muligens ikke noe bevisst forhold til tabu i den forbindelsen. Men kanskje er det en sammenheng likevel. Av de tradisjonelle *begå*-uttrykkene er *begå mord* ett av få uttrykk der man ikke kan bruke noe annet verb. Jeg har ennå til gode å høre *gjøre* eller *ta* mord. Denne kapitalforbrytelsen har heldigvis fortsatt beholdt sin sterke verdiladning.

LITTERATUR

1. Tilrådinger i språkbruk. Årsmelding 1999 Norsk språkråd. Oslo: Norsk språkråd, 2000: 21.
2. Falk H, Torp A. Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog. Faksimileutg. av originalutg. Kristiania: Aschehoug, 1903 – 06 i 2 bd. Oslo: Bjørn Ringstrøms antikvariat, 1991.
3. Dahlerup V, red. Ordbog over det danske sprog. Bd. 2. København: Gyldendal, 1920.
4. Etzersdorfer E, Vijayakumar L, Schony W, Grausgruber A, Sonneck G. Attitudes towards suicide among medical students: comparison between Madras (India) and Vienna (Austria). Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol 1998; 33: 104 – 10.

Publisert: 10. desember 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 11. juli 2026.